

Posudek oponenta disertační práce Ilony Starý Kořánové

Vidová kolokabilita

předložené v roce 2019 na Ústavě českého národního korpusu FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Tato práce, věnovaná slovesnému vidu v češtině, zkoumá některá specifická témata, která se jeví jako obzvláště zajímavá jak z hlediska teoretického, tak praktického (s ohledem na didaktickou praxi). Vychází z otázky, která je v české lingvistice již delší dobu debatována (Poldauf, Kopečný, Komárek a další), a to pojetí či přístupu k rozboru a interpretaci tzv. kapacitvních sloves, přičemž danou analýzu rozšiřuje o další aspekty s touto problematikou přímo či nepřímo spojených. Práce je rozdělena do 6 kapitol. V první kapitole autorka podává kritický rozbor způsobu, jakým je slovesný vid v češtině prezentován v zásadních studiích pojednávajících o tomto tématu. Ve druhé kapitole jsou vysvětleny v práci používané pojmy, jež vycházejí z kognitivní sémantiky (kontrual) anebo ze známé Vendlerovské klasifikace událostí (*states/events*). Následující kapitoly jsou věnovány vlastní analýze, která se opírá o korpusová data – ve třetí kapitole se autorka zabývá kapacitvními slovesy, ve čtvrté kapitole spojením dokonavých sloves s adverbii vyjadřujícími trvání, zde označovaným jako „aspektuální paradox“. Interpretace příslušných výsledků je zpracována v páté kapitole. Poslední šestá kapitola se zabývá problémem tzv. vidové homonymie.

II. Celkové hodnocení práce

Práce je relevantní a podnětná, protože vnáší nové světlo do debatovaného problému interpretace kapacitiv a zároveň upozorňuje na jev, jenž byl v odborné literatuře dosud zanedbávan, a to na možnost kombinování dokonavých sloves s averbii vyjadřujícími trvání. Tento jev je podrobně zkoumán a přesvědčivým způsobem analyzován na základě rozboru korpusových dat. Poslední kapitola se jeví spíše jako dodatečná, ovšem předkládá cenné údaje a zevrubně mapuje případy tzv. vidové homonymie (opět na základě dat získaných z korpusu).

III. Hodnocení práce s ohledem na jednotlivé aspekty

1. *Struktura argumentace.*

Argumentace je jasná, jednotlivé kapitoly jsou dobře strukturovány, cíle jasně definovány a postupně dosahovány.

2. *Formální úroveň práce*

Práci nelze po formální stránce nic podstatného vytknout.

3. *Zpracování odborné literatury a korpusového materiálu*

Odborná literatura o slovesném vidu je velice bohatá, a nemůže tedy být analyzována zcela vyčerpávajícím způsobem. Volba, kterou autorka učinila, kdy se omezila na určitá díla či autory, jež jsou vzhledem ke zvolenému tématu i přístupu k dané problematice nejvýznamnější, lze považovat za adekvátní. Z metodologického hlediska byla korpusová data zpracována pečlivě a důsledně a jejich analýza je přiměřená a přesvědčivá. Lze vyjádřit jen několik drobných připomínek, například, že byla opomenuta informace o tom, že analýza sloves *ujít* a *ujet* byla provedena na základě náhodného vzorku 100 výskytů těchto sloves, tak jako tomu je v případě sloves ostatních (u nichž je tento údaj

vždy správně předložen).

Nejen v rámci analýzy provedené v kapitolách 3 až 6, která tvoří jádro práce, ale také v úvodních dvou částech (v 1. a ve 2. kapitole nazvané *Vid v tradici* a *Základní pojmy*) lze nalézt zajímavé postřehy v souvislosti s nazíráním na slovesný vid, s nímž se v odborné literatuře obvykle setkáváme. Zejména autorčiny úvahy o koncepci vidové dvojice, opírající se o korpusový rozbor výskytů sloves *vyhlédnout – vyhlížet, vyhlédnout – vyhlé/ídat, hledět – vyhledět, hledat – vyhledat* a *najít*, se jeví jako velmi podnětné. V některých případech se však autorka uchyluje k formulacím, které jsou prezentovány jakožto obecné, zatímco jsou platné v podstatě jen pro kontexty, jež jsou v dané práci brány v úvahu. Například význam dokonavých sloves v přítomnosti nelze shrnout tvrzením, že tato slovesa vyjadřují buďto budoucnost, anebo stavy (viz str. 34–38). Dokonavý vid je totiž v češtině velmi častý ve vyprávění v přítomnosti, například v tzv. přítomnosti historické, nebo v případech, kdy se odkazuje na vymyšlené události (přezens synoptický), jak je tomu v příkladu citovaném samotnou autorkou na str. 39: *Karel poslouchá hudbu, a přitom si vzpomene na Emu.*

4. Přínos práce

Na základě analýzy korpusových dat autorka provedla velmi podrobný rozbor významů kapacitních sloves. Cenné je upozornění na úlohu gramatického času při interpretaci výpovědi – dějová interpretace se téměř vždy objevuje v préteritu, zatímco stavová interpretace převažuje v přítomnosti. Tím se vyvrací tradiční tvrzení, podle něhož je stavový a dějový význam vlastností jednotlivých lexémů (str. 83). Analýza „aspektuálního paradoxu“, která je představena v 5. a 6. kapitole, tvoří nejoriginálnější část práce, neboť upozorňuje na typ doposud nepozorovaného užívání sloves dokonavého vidu ve spojení s adverbii vyjadřujícími trvání, jež se autorce podařilo identifikovat na základě rozboru korpusových dat. Poslední kapitola představuje velmi podrobný inventář a popis jevu tzv. vidové homonymie. Analýza založená na korpusových údajích poukazuje mimo jiné na zastaralost dostupných slovníků češtiny, které obsahují značný počet lexémů nebo významů, jejichž současný úzus nelze potvrdit ani v těch největších korpusech (syn v7).

IV. Dotazy k obhajobě

V rámci diskuze bych autorku požádal, aby odpověděla alespoň na dvě z následujících otázek:

1. Ve svém výkladu o koncepci vidové dvojice se autorka opírá o věty typu *Tak dlouho Vimpf, až Vperf*, jejichž (ne)správnost má vést ke zjištění, zda určitou dvojici sloves lze považovat za vidovou, či nikoli (str. 22):

4. Tak dlouho hledal citát v knize, až ho vyhledal.
5. *Tak dlouho hledal ztracené klíče, až je vyhledal.
6. Tak dlouho hledal ztracené klíče, až je našel.

Na otázku, proč slovesa *hledat* a *najít* nelze považovat za vidovou dvojici, autorka odpovídá, že „vidové dvojice jsou sdružovány na základě formální podobnosti a teprve na základě této podobnosti se odvozuje souvislost významová“. V návaznosti na toto tvrzení bych se autorky zeptal, jestli typ výše citovaných vět považuje za všeobecný test k určování vidových dvojic, eventuálně jak by takový test doplnila, nebo jaký alternativní způsob by k tomuto účelu navrhovala.

2. Na str. 36 autorka na základě př. (16) usuzuje, že gramatický přezens dokonavých sloves „vyjadřuje děj, který v okamžiku promluvy neprobíhá“:

(16) Večeři ti tady teď *uvařím* [...]

Toto tvrzení není zcela přesné. Jak totiž upozornil F. Kopečný (1962: 34), větu „*Neplač! Maminka to uvaří a dá ti papat*“ lze říci „za situace, kdy děj se už provádí.“ Na druhé straně ani nedokonavá slovesa vždy nevyjadřují děj, který v okamžiku promluvy už probíhá, např. ve větách typu *Už hodinu si vařím čaj* se jedná o pouhý úmysl. Autorky bych se v této souvislosti tedy zeptal, jak by své tvrzení mohla přeformulovat, aby bylo možné brát v úvahu i výjimky tohoto typu.

3. Na str. 27 autorka rozebírá, jaký slovesný vid se uplatňuje ve vyprávění sledu událostí. Větu [3] s dokonavými slovesy v préteritu konfrontuje s větou [4] se slovesy nedokonavými v přítomnosti.

[3] Vrchní přinesl láhev, před námi vytáhl zátku, přičichl k ní a spokojeně přikývl.

[4] Vrchní přináší láhev, před námi vytahuje zátku, čichá k ní a spokojeně přikyvuje.

U věty [4] je autorka toho názoru, že stejně jako ve větě [3] „jednotlivé děje následují za sebou, ale jejich sled vnímáme jako víceméně současný“. Dále, že rozdíl mezi [3] a [4] „spočívá v účinku, který přítomní imperfektiva vyvolávají: vnímání času se zpomaluje a událost se zpřítomňuje, vidíme ji před očima jako aktuální výjev“. Toto vysvětlení se jeví jako rozporuplné, jelikož děje, které následují za sebou, nemohou být současné. Chtěl bych se autorky zeptat, co touto formulací míní a zda ve své interpretaci může rozlišit, co z uvedeného účinku je vlastností přítomnosti a co nedokonavého vidu, vzhledem k tomu, že ve větě [4] by bylo možné použít i dokonavá slovesa: *Vrchní přinese láhev, před námi vytáhne zátku, přičichne k ní a spokojeně přikývne*.

4. Vzhledem k tomu, že autorka ve své práci hájí strategii nahlížet na problematiku vidu „očima“ cizince, který se má češtinu naučit, což je východisko mně velmi blízké, zeptal bych se jí, jakým způsobem by ve své pedagogické praxi mohla aplikovat zde přeložené úvahy, zejména co se týče výuky vidové morfologie.

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně klasifikuji jako *prospěla*.

20.05.2019

prof. François Esvan